

J. Pleps, E. Pastars, I. Plakane

Konstitucionālās tiesības

J. Pleps, E. Pastars, I. Plakane
Konstitucionālās tiesības

— Rīga : Latvijas Vēstnesis, 2004. – 732 lpp.

© Jānis Pleps, 2004
© Edgars Pastars, 2004
© Ilze Plakane, 2004
© Latvijas Vēstnesis, 2004

Zinātniskais redaktors Aivars Endziņš
Korektore – Liēna Henke, Agija Kalme

Izdevējs

LATVIJAS VĒSTNESIS

Bruņinieku ielā 41, Rīgā, LV-1011, tālr. 7310675

ISBN 9984-731-39-1

Priekšvārds

Lasītāju vērtējumam tiek nodots plašs, salīdzinošs pētījums konstitucionālajās tiesībās. Pēc K. Dišlera darba “Demokrātiskas valsts iekārtas pamati”, kas tika izdots 1931. gadā, latviešu valodā praktiski nav uzrakstīts un izdots neviens apkopojošs monogrāfisks pētījums konstitucionālajās tiesībās. Tāpēc tikai apsveicama ir jauno autoru drosme un uzņēmība veikt tādu fundamentālu pētījumu.

Autori ir izanalizējuši ļoti plašu speciālās literatūras un konstitucionālo tiesību avotu, tai skaitā konstitucionālo tiesu spriedumu klāstu. Tas neapšaubāmi ļāvis autoriem ne tikai dot svarīgāko konstitucionālo tiesību institūtu vispusīgu aprakstu, bet arī izsekot, kā būtiskākās konstitucionālisma idejas radās, kā tās transformējas un attīstās mūsdienās. Tiek dota arī atsevišķu konstitucionālo institūtu rašanās un attīstības salīdzinoša analīze ASV, Francijā, Gruzijā, Igaunijā, Krievijas Federācijā, Lietuvā, Polijā, Šveicē un Vācijas Federatīvajā Republikā.

Varbūt autoriem vietumis var pārnest aizraušanos ar pārāk plašiem vēsturiskiem ekskursiem atsevišķu konstitucionālo institūtu attīstības analīzē, bet, nenoliedzami, ka tādējādi tiek uzskatāmāk atklāta konstitucionālo tiesību zinātņu ģenēze.

Autoru viedoklim ne vienmēr var piekrist. To var apšaubīt, par to var diskutēt. Bet tikai argumentētos strīdos dzimst patiesība. Autori savu netradicionālo redzējumu jau ir apliecinājuši virknē publikāciju gan žurnālā “Likums un Tiesības”, gan laikraksta “Latvijas Vēstnesis” pielikumā “Jurista Vārds”, gan interneta portālā “Politika”. Šīs publikācijas apliecināja jauno autoru gatavību veikt arī daudz apjomīgāku un nopietnāku pētījumu konstitucionālajās tiesībās.

Monogrāfija būs labs studiju materiāls ne tikai topošajiem juristiem, bet arī tiem, kas studē politoloģiju, socioloģiju un filozofiju. Tā, manuprāt, izraisīs lielu interesi tiesībzinātnieku un juristu vidū. Arī esošajiem un topošajiem politiķiem nebūtu par ļaunu rūpīgi izstudēt šo monogrāfiju. Ikviens, kas interesējas par konstitucionālo tiesību jautājumiem, šajā grāmatā atradīs interesantu un noderīgu informāciju.

Prof. Dr. jur. *Aivars Endziņš*

Ievads. <i>J. Pleps, E. Pastars, I. Plakane</i>	19
1. nodaļa. Konstitūcija un satversmes vara. <i>J. Pleps, E. Pastars</i>	28
I. Konstitūcijas jēdziens	28
1. Konstitūcijas būtība	28
2. Konstitūcijas funkcijas	30
3. Proklamēšanas akts.....	31
4. Konstitūcijas vieta normatīvo aktu hierarhijā.....	32
5. Konstitūcijas materiālā un formālā izpratne.	35
6. Konstitūcijas izstrāde.....	37
7. Konstitūcija kā politisks konsenss	38
8. Konstitūcijas kodifikācijas stils.....	39
9. Konstitūcijas preambula.....	40
II. Satversmes vara	41
1. Tautas tiesības pieņemt konstitūciju.....	41
2. Satversmes varas idejas vēsturiskā attīstība	42
3. Satversmes varas izpausmes formas.	43
4. Satversmes varas ierobežojumi.....	44
III. Konstitūcijas iztulkošana.....	45
1. Interpretācijas nozīme.....	45
2. Likumdevēja griba un normas griba.	48
3. Atsevišķas normu funkcijas un veidi.....	53
IV. Konstitūcijas iztulkošanas metodes.....	54
1. Gramatiskā metode.....	54
2. Sistēmiskā metode.....	56
3. Vēsturiskā metode.....	57
4. Teleoloģiskā metode.	58
5. Konstitūcijas iztulkošanas īpatnības.....	60
V. Konstitūcijas grozīšana	63
1. Grozījumu nepieciešamība	63
2. Konstitūciju dalījums pēc grozīšanas stingrības	64
3. Grozījumu un papildinājumu jēdziens	67
4. Atsevišķu normu negrozāmība	68

5. Atvieglota grozīšana	71
6. Tautas iniciatīva konstitūcijas grozīšanā	72
2. nodaļa. Suverenitāte. J. Pleps, E. Pastars	81
I. Suverenitātes jēdziena vēsturiskā izcelsme	81
1. Suverenitātes ideja antīkajā pasaulē.....	81
2. Suverenitātes idejas rašanās iemesli.....	81
3. Žana Bodēna mācība	82
4. Suverenitātes idejas attīstība	84
II. Suverenitātes jēdziena saturs	85
III. Tautas suverenitāte	88
1. Tauta kā suverēnās varas avots un nesēja.....	88
2. Tautas suverenitātes satura sašaurinājums.....	89
3. Tautas suverenitātes praktiskā nozīme.....	90
IV. Valsts suverenitāte.....	92
1. Valsts suverenitātes problēma.....	92
2. Valsts suverenitāte kā tiesiski organizētas tautas suverenitāte	94
3. Valsts varas suverenitāte.....	95
V. Nacionālā suverenitāte.....	96
VI. Tiesību suverenitāte	98
VII. Suverenitātes iegrožošana	100
VIII. Secesijas tiesības kā suverenitātes garantija	102
IX. Suverenitāte un Eiropas Savienība	104
1. Valsts kompetence.....	104
2. Suverenitāte vai kompetence?.....	104
3. Viedokļi par suverenitātes deleģēšanu	105
4. Tautas kontrole pār nodoto kompetenci	109
5. Attiecības starp Eiropas Savienību un dalībvalsti	109
6. Grozījumu nepieciešamība konstitūcijā.....	111
X. Federācija un suverenitāte	112
3. nodaļa. Demokrātiska republika. J. Pleps, E. Pastars	120
I. Tautas jēdziens	120
1. Atšķirīgas izpratnes par tautu.....	120

Satura rādītājs

---

2. Jēdziena juridiskais saturs.....	120
II. Demokrātijas jēdziens.....	121
1. Demokrātijas būtība.....	121
2. Balsu vairākuma princips.....	122
3. Tautas suverenitāte un tautvaldība.....	123
III. Tiešās demokrātijas elementi republikā.....	125
1. Tiešā demokrātija un mūsdienu republika.....	125
2. Referendums un plebiscīts.....	126
3. Likumdošanas iniciatīva.....	127
IV. Republikas jēdziens.....	128
V. Republika, monarhija un demokrātija.....	130
1. Nošķiršanas kritērijs.....	130
2. Monarhijas un republikas nošķiršanas pazīmes.....	131
3. Republikas un demokrātijas.....	133
VI. Republiku tipu nošķiršana.....	136
1. Republiku daudzveidība.....	136
2. Republiku klasifikācija.....	137
VII. Parlamentāra republika.....	139
1. Parlamentārās republikas starpkaru posmā.....	139
2. Parlamentārās republikas pamatpazīmes.....	140
3. Parlamentārās republikas kļūdas.....	140
4. Politisko partiju loma parlamentārā republikā.....	142
VIII. Prezidentāla republika.....	143
1. Stiprs un vājš prezidenta institūts.....	143
2. Prezidentālisma pazīmes.....	143
3. Prezidentālisma ieviešanas problēma ārpus ASV.....	145
4. Atkāpes no prezidentālisma un tā kritika.....	146
IX. Jaukta tipa republika.....	147
1. Mūsdienu jauktas republikas tips.....	147
2. Parlaments kā jaukta tipa republikas varas organizācijas pamatelements.....	148
3. Parlamenta absolūtisma ierobežotāji.....	149

4. Polijas Republikas modelis	150
5. Lietuvas Republikas modelis	151
6. Igaunijas Republikas modelis	152
X. Puspresidentāla republika	153
1. Puspresidentāla republika republiku sistēmā.....	153
2. Francijas V republikas modelis	153
3. Francijas V republikas prezidentūra.....	155
4. Veimāras modelis	157
XI. Laicīga valsts	159
1. Dievs un valsts.....	159
2. Republika un Dievs.....	160
3. Latvijas Republikas likumdevēja prakse Dieva jautājumā.....	162
4. Laicīgas valsts izpratne Polijas Republikā.....	162
5. Laicīgas valsts modelis Krievijas Federācijā	164
6. Laicīgas valsts izpausmes forma.....	165
4. nodaļa. Tiesiska valsts. J. Pleps, E. Pastars	174
I. Tiesiskas valsts ideja.....	174
1. Demokrātiska tiesiska valsts.....	174
2. Tiesiskas valsts idejas sākotne	175
3. Policejiska valsts un tiesiska valsts.....	177
4. Tiesiskas valsts mūsdienu izpratne	178
5. Likuma valsts un taisnīguma valsts	180
6. Tiesisks valstiskums.....	181
7. Taisnīgums	182
II. Tiesiskas valsts saturs	185
1. Tiesiskas valsts kompleksais raksturs	185
2. Tiesību virsvadība	187
3. Konstitucionālo normu hierarhija	191
4. Normatīvo aktu hierarhijas problēmas	193
III. Tiesiskas valsts ideja Latvijas Republikas Satversmes tiesas jurisprudencē.....	196
1. Tiesiskas valsts nostiprinājums Satversmē	196

2. Tiesiskas valsts elementi Satversmes tiesas spriedumos	197
IV. Tiesiskas valsts ideja Lietuvas Republikas Konstitucionālās tiesas jurisprudencē	201
1. Tiesiskas valsts nostiprinājums 1992. gada Konstitūcijā	201
2. Tiesiskas valsts elementi.....	202
V. Sociāla valsts	203
1. Sociālas valsts ideja	203
2. Sociālas valsts saturs	204
3. Sociālas valsts īstenošanās.....	206
5. nodaļa. Varas dalīšanas princips. J. Pleps, E. Pastars	219
I. Varas dalīšanas teorija	219
1. Varas dalīšanas principa nozīme.....	219
2. Varas dalīšanas princips konstitūcijās	220
3. Varas dalīšanas aizsākumi.....	223
II. Varas dalīšanas pamatmodeļi.....	224
1. Stingrais varas dalīšanas modelis.....	224
2. Relatīvais varas dalīšanas modelis	228
3. Atkāpes no varas dalīšanas principa.....	232
III. Vertikālā un horizontālā varas dalīšana	234
IV. Varas atzaru skaits.....	235
6. nodaļa. Valsts galva. J. Pleps, E. Pastars	241
I. Valsts galva valsts politiskajā sistēmā.....	241
II. Koleģiāls valsts galva	242
1. Koleģiāla valsts galvas pirmsākumi Francijā	242
2. Šveices modelis.....	243
3. Igaunijas modeļa vājums.....	244
4. Gruzijas prakse.....	245
5. Koleģiāls valsts galva padomju valstī.....	246
6. Mēģinājumi Latvijā ieviest koleģiālu valsts galvu	250
III. Vienpersonisks valsts galva	251
1. Vēsturiskā nepieciešamība.....	251
2. Valsts galva kā varas vienotības garants	251

3. Vienpersoniska valsts galvas priekšrocības	252
4. Monarhs kā valsts galva.....	252
5. Prezidents kā valsts galva	254
6. Parlamenta priekšsēdētājs kā valsts galva	255
IV. Valsts galvas vieta varas dalīšanas sistēmā.....	259
1. Valsts galvas institūta evolūcija varas dalīšanas sistēmā	259
2. Valsts galva un varas dalīšanas teorija.....	260
3. Lietuvas Republikas prezidents.....	263
4. Igaunijas Republikas prezidents.....	264
5. Krievijas Federācijas prezidents	265
V. Valsts prezidenta amata iegūšana.....	271
1. Vēlēšanu sistēmu modeļi.....	271
2. Prasības prezidenta amata kandidātiem	273
3. Prezidenta zvērests un tā ievērošanas prakse	274
4. Ievēlēšanas termiņa problēma	276
VI. Elektoru kolēģija kā prezidenta ievēlēšanas modelis.....	279
1. Prezidenta ievēlēšana parlamentā.....	279
2. Pretsvara nepieciešamība.....	281
3. Igaunijas prezidenta vēlēšanu sistēmas evolūcija.....	282
4. Prezidenta ievēlēšana Valsts sapulcē.....	283
5. Vēlēšanas vēletāju kolēģijā	283
6. Elektoru kolēģijas Polijā un Lietuvā	285
7. Elektoru kolēģijas pozitīvās iezīmes	285
8. Diskusijas par vēlēšanu sistēmas reformas nepieciešamību Igaunijā.....	288
VII. Valsts galvas atbildība.....	288
1. Monarha atbildība un republikas prezidenta atbildība.....	288
2. Politiskā atbildība.....	290
3. Konstitucionālā atbildība	292
4. Prezidenta atbildības regulējums Baltijas valstīs.....	293
5. Impīčments Lietuvā	295
6. Krievijas Federācijas prezidenta atbildība	298

Satura rādītājs

---

7. Polijas Republikas prezidenta atbildība.....	301
8. Impīčments ASV	302
VIII. Kontrasignācijas institūts	306
1. Kontrasignācijas institūta būtība	306
2. Kontrasignācijas institūta deformācijas	308
3. Kontrasignācijas institūta pirmsākumi	310
4. Kontrasignācija parlamentārajās republikās.....	315
5. Kontrasignācijas institūts Lietuvas Republikā.....	319
6. <i>Contra signere per silentium</i>	320
7. Kontrasignācijas neesamība atsevišķās valsts iekārtās	323
IX. Valsts galvas aizstāšana	323
1. Daži monarha un diktatora aizstāšanas aspekti.....	324
2. Prezidenta aizstāšanas īpatnības ASV	325
3. Prezidenta aizstāšana Latvijā un Igaunijā	326
X. Apžēlošanas tiesības.....	326
1. Apžēlošanas būtība	327
2. Apžēlošanas tiesību vēsturiskie aspekti.....	328
3. Apžēlošanas tiesību reglamentācija Latvijā	330
4. Apžēlošanas tiesību ierobežojumi.....	332
5. Apžēlošanas tiesību deleģēšana	333
6. Moratorija problēma Latvijā.....	334
XI. Defensīvā funkcija	334
1. Valsts galva kā defensīvās funkcijas īstenotājs.....	334
2. Prezidenta funkcijas valsts aizsardzības jomā Igaunijas Republikā.....	335
3. Lietuvas Republikas prezidenta funkcijas valsts aizsardzības jomā.....	338
XII. Prezidenta tiesības izdot tiesību aktus.....	339
XIII. Igaunijas Republikas prezidenta tiesības izdot dekrētus	340
1. Konstitūcijas norma.....	340
2. Normas vēsturiskā iztulkošana	340
3. Valsts tiesas skaidrojums par prezidenta dekrētu būtību.....	342

7. nodaļa. Likumdošanas vara. J. Pleps, E. Pastars	356
I. Likumdošanas varas īstenošana	356
II. Parlamenta jēdziens.....	358
III. Parlaments varas dalīšanas sistēmā.....	361
1. Parlamenta statuss konstitucionālajā sistēmā.....	361
2. Parlamentu tipi.....	362
3. Parlamenta un valdības attiecības.....	364
4. Parlamenta varas transformācija.....	366
5. Mūsdienu parlaments.....	368
IV. Parlamenta un tautas attiecības.....	370
1. Pārstāvības juridiskais saturs	370
2. Deputāta mandāta iegūšana	373
3. Imperatīvais un brīvais mandāts	374
V. Parlamenta ievēlēšana un atlaišana.....	376
1. Parlamenta vēlēšanu principi	376
2. Vēlēšanu sistēmas.....	379
3. Parlamenta pilnvaru termiņa problēma.....	383
4. Parlamenta atlaišanas mehānisma nepieciešamība	385
5. Parlamenta atlaišanas mehānisma tiesiskais regulējums Lietuvas Republikā.....	387
6. Parlamenta atlaišanas mehānisma tiesiskais regulējums Polijas Republikā.....	390
VI. Deputātu tiesiskais statuss.....	392
1. Tautas priekšstāvju īpašais statuss.....	392
2. Deputāta imunitāte un indemnitāte	393
VII. Divpalātu parlaments	395
1. Divpalātu parlamenta nepieciešamība	395
2. Augšpalātu veidi un formēšanās	397
3. Abu parlamenta palātu mijiedarbība.....	400
VIII. Parlamenta organizācija	402
1. Kārtību regulējoši akti.....	402
2. Parlamenta iekšējā struktūra	404

IX. Parlamenta kontroles funkcija	409
1. Kontroles funkcijas nozīme	409
2. Valdības kontroles izpausmes.....	411
8. nodaļa. Likumdošanas process. J. Pleps, E. Pastars	424
I. Likumdošanas jēdziens.....	424
II. Likuma jēdziens	425
III. Likumdošanas process.....	427
1. Likumdošanas procesa stadijas	427
2. Likumdošanas iniciatīva	429
3. Likumprojekta apspriešana.....	433
4. Lēmums par likumprojekta nodošanu komisijām.....	435
5. Likumprojekta skatīšana komisijās.....	436
6. Likumprojekta lasījumi	438
7. Likuma pieņemšana un izsludināšana	441
8. Starptautisko līgumu ratifikācija	443
IV. Veto tiesības.....	444
1. Veto tiesību jēdziens	444
2. Absolūtais veto un sankcija.....	447
3. Ar nosacījumu saistīts veto	447
4. Suspensīvais veto.....	448
5. Prezidenta veto Polijas Republikā.....	451
6. Prezidenta veto tiesību īstenošana Lietuvas Republikā.....	452
7. Veto tiesību īpatnības Gruzijas Republikā	453
V. Steidzams likumdošanas process.....	453
VI. Deleģētā likumdošana	458
1. Deleģētās likumdošanas būtība.....	458
2. Deleģētās likumdošanas piemērošana.....	460
9. nodaļa. Izpildvara. J. Pleps, E. Pastars	471
I. Izpildvaras jēdziens.....	471
1. Izpildvara modernas valsts koncepcijā.....	471
2. Izpildvara un likums.....	471

3. Izpildvaras būtība.....	472
4. Konstitucionālais izpildvaras nesējs	474
II. Izpildvaras sistēma.....	475
1. Izpildvaras plurālisms.....	475
2. Izpildvaras duālisms	476
III. Valdības struktūra	478
1. Valdība kā ministru kolēģija.....	478
2. Valdības koleģialitāte	479
3. Valdības sēdes.....	480
4. Premjerministra vieta politiskajā sistēmā.....	481
IV. Valdība un izpildvaras sistēma.....	482
1. Valsts pārvaldes sistēma Latvijas Republikā.....	482
2. Neatkarīgās iestādes valsts pārvaldē.....	485
V. Izpildvaras nesēja modelis Igaunijas Republikā.....	487
1. Kabineta izveidošana.....	487
2. Valdības maiņa	488
3. Prezidenta loma valdības stabilitātes nodrošināšanā	488
4. Ārkārtas Valsts sapulces vēlēšanas.....	489
5. Neuzticības izteikšanas regulējums starpkaru Igaunijā	491
6. Prezidenta politiskā uzticība valdībai.....	491
7. Neuzticības izteikšana	492
VI. Izpildvaras nesēja formēšanas kārtība Lietuvas Republikā.....	493
1. Premjerministra iecelšana.....	493
2. Valdības programmas apstiprināšana	494
3. Atkārtotas uzticības nepieciešamība	495
4. Valdības pilnvaru nolikšana prezidenta priekšā	496
VII. Izpildvaras nesēja formēšanas prakse Lietuvas Republikā	499
1. Parlamentārā un neparlamentārā valdība.....	499
2. Prezidenta loma valdības veidošanā.....	500
3. Valdību formēšanās starpkaru Lietuvā.....	501
VIII. Konstruktīvais neuzticības votums	
Vācijas Federatīvās Republikas Pamatlikumā	502

Satura rādītājs

---

1. Konstruktīvā votuma nepieciešamība parlamentārajā sistēmā	502
2. Federālās valdības formēšana Vācijas Federatīvajā Republikā	503
3. Neuzticības izteikšana	505
4. Atkārtotas uzticības izteikšana	506
5. Konstruktīvā neuzticības votuma vērtējums	508
IX. Valdības stabilitātes problēma Krievijas Federācijas politiskajā sistēmā	510
1. Valdības apstiprināšana	510
2. Premjerministra un prezidenta attiecības	512
3. Neuzticības izteikšana	514
4. Atkārtotas uzticības izteikšana	516
X. Ministru atbildība	517
1. Ministru atbildības aizsākumi	517
2. Ministru politiskās atbildības institūta izveidošanās	518
3. Politiskās atbildības izpausmes	520
4. Ministra paraksta nozīme ministra atbildības kontekstā	521
XI. Budžeta funkcija	522
1. Budžeta jēdziens	522
2. Budžeta akta duālā daba	523
3. Budžeta pieņemšanas kārtība	524
4. Parlamenta tiesības noraidīt valdības izstrādāto budžeta projektu	527
XII. Valdības tiesības izdot normatīvos aktus	528
1. Valdības tiesību jaunrades būtība	528
2. Valdības normatīvo aktu izdošana	530
10. nodaļa. Tiesu vara. J. Pleps, E. Pastars	540
I. Tiesu varas nepieciešamība	540
II. Tiesu vara varas dalīšanas sistēmā	541
III. Tiesu iekārta	543
1. Tiesu sistēma	543
2. Administratīvā justīcija	545
3. Specializētās tiesu institūcijas	547

4. Zvērināto tiesas.....	548
5. Prokuratūra un tiesu vara	550
IV. Tiesnešu tiesiskais statuss	553
1. Tiesnešu iecelšana	553
2. Tiesnešu neatkarība	555
3. Tiesnešu sociālās garantijas	557
V. Tiesību avotu problēma	558
1. Likuma padotības nepieciešamība.....	558
2. Jēdziena “likumam padots” saturs	559
3. Nenormatīvo tiesību avotu piemērošana	561
4. Tiesu prakse kā tiesību avots	562
VI. Tiesvedības mērķi un principi.....	567
11. nodaļa. Konstitucionālā jurisdikcija. J. Pleps, E. Pastars	580
I. Konstitucionālās jurisdikcijas jēdziens.....	580
II. Konstitucionālās jurisdikcijas vēsture	582
1. Konstitucionālās jurisdikcijas rašanās.....	582
2. Konstitucionālās jurisdikcijas nostiprināšana ASV.....	583
3. Eiropas modeļa nostiprināšana	584
III. Konstitucionālās jurisdikcijas īstenošanas veidi	585
IV. Konstitucionālā tiesa kā valsts varas institūcija	586
1. Konstitucionālā tiesa kā tiesu varas institūcija.....	586
2. Konstitucionālā kontrole un varas dalīšana.....	588
3. Vai konstitucionālā tiesa ir augstāka par likumdevēju?	589
4. Konstitucionālā tiesa starp tiesībām un politiku	591
5. Konstitucionālās tiesas būtība	593
6. Normu iztulkošana konstitucionālās jurisdikcijas īstenošanā.....	594
V. Konstitucionālās tiesas veidošanas kārtība	598
VI. Konstitucionālās tiesas kompetence	599
1. Abstraktā kontrole	599
2. Konkrētā kontrole	600
3. Konstitucionālā sūdzība	603
4. Kompetences strīdi	606

5. Konstitucionālo tiesu kontrole pār politiskajām partijām.....	610
6. Konstitūcijas iztulkošana	611
7. Konstitucionālās tiesas specifiskie uzdevumi.....	612
8. Konstitucionālajai tiesai saistoši precedenti	613
9. Konstitucionālās tiesas spriedumu sekas	614
12. nodaļa. Pašvaldības. I. Plakane, E. Pastars	621
I. Valsts teritorijas jēdziens	621
II. Teritoriālās organizācijas veidi.....	622
III. Pašvaldības jēdziens	626
IV. Pašvaldību darbības principi	629
V. Pašvaldību institucionālā uzbūve	630
1. Padome.....	631
2. Valde	633
VI. Pašvaldību kompetence un lēmumu pieņemšana.....	634
1. Pašvaldību kompetence.....	634
2. Lēmumu pieņemšana	637
VII. Pašvaldību attiecības ar centrālo varu.....	640
1. Centralizācija un decentralizācija	640
2. Pašvaldību organizācijas sistēmas.....	643
3. Kontrole pār pašvaldību darbību	644
VIII. Eiropas Vietējo pašvaldību harta.....	647
13. nodaļa. Cilvēktiesības. I. Plakane	653
I. Pamattiesību idejas rašanās.....	653
1. Pamattiesību idejas aizsākumi.....	653
2. Pirmie pamattiesību dokumenti	654
3. Dabisko tiesību izpratne.....	655
4. Moderno cilvēktiesību nostiprināšana.....	657
II. Cilvēktiesību katalogs.....	662
1. Cilvēktiesību kataloga nepieciešamība.....	662
2. Cilvēktiesību katalogs valstu konstitūcijās	664
III. Cilvēktiesību klasifikācija.....	666

IV. Pilsoniskās un politiskās tiesības	668
1. Pilsonisko un politisko tiesību būtība	668
2. Tiesības uz dzīvību.....	671
3. Personas brīvība un drošība	673
4. Tiesības uz īpašumu.....	675
5. Valsts valodas un svešvalodu mijiedarbība, minoritāšu tiesību aizsardzība.....	678
6. Tiesības uz pilsonību	683
V. Sociālās, ekonomiskās un kultūras tiesības.....	690
VI. Solidaritātes tiesības.....	695
VII. Cilvēktiesību subjekti	697
1. Fiziska persona kā cilvēktiesību subjekts	697
2. Juridiska persona kā cilvēktiesību subjekts.....	700
VIII. Cilvēktiesību ierobežošana.....	703
1. Cilvēktiesību ierobežošanas nepieciešamība	703
2. Cilvēktiesību ierobežošanas vispārējās iezīmes.....	704
3. Cilvēktiesību konstitucionālie ierobežojumi	705
4. Cilvēktiesību likumiskie ierobežojumi.....	706
5. Vispārējā un kvalificētā ierobežošana	709
6. Ārkārtējā cilvēktiesību ierobežošana	710
7. Cilvēktiesību ierobežošanas pamatprincipi	712
8. Ierobežošanas iespējamība.....	712
9. Ierobežojumu noteikšana ar likumu vai uz likuma pamata.....	715
10. Leģitīma mērķa esamība	718
11. Ierobežojumu samērība ar leģitīmo mērķi	719

Lietotie saīsinājumi

- ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija
- AP – Augstākā padome
- APP – Augstākās padomes Prezidijs
- ASV – Amerikas Savienotās Valstis
- AT – Augstākā tiesa
- CIK – Centrālā izpildu komiteja
- ECT – Eiropas Cilvēktiesību tiesa
- ES – Eiropas Savienība
- KF – Krievijas Federācija
- KPFSR – Krievijas Padomju Federatīvā Sociālistiskā Republika
- KSFPR – Krievijas Sociālistiskā Federatīvā Padomju Republika
- LKV – Latviešu konversācijas vārdnīca
- LSDSP – Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija
- LSS – Latvijas Satversmes sapulce
- LU – Latvijas Universitāte
- LV – Latvijas Vēstnesis
- LVU – Latvijas Valsts universitāte
- MK – Ministru kabinets
- MP – Ministru padome
- NATO – Ziemeļatlantijas līguma organizācija
- NRA – Neatkarīgā Rīta Avīze
- NVS – Neatkarīgo Valstu Savienība
- PSKP – Padomju Savienības Komunistiskā partija
- PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība
- PTO – Pasaules tirdzniecības organizācija
- TDK – Tautas deputātu kongress
- TMV – Tieslietu Ministrijas Vēstnesis
- TP – Latvijas Tautas padome
- VCIK – Viskrievijas Centrālā izpildu komiteja
- VFR – Vācijas Federatīvā Republika
- Ziņotājs – Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs (no 1993.g.), iepriekš – Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs

Ievads

Firsta O. fon Bismarka (1815–1898) laikos konstitucionālajiem jautājumiem bija otršķirīga nozīme salīdzinājumā ar valsts vajadzībām un tās politisko stāvokli,¹ turpretī mūsdienās par konstitucionālajiem jautājumiem ir ārkārtīgi liela interese. 2002. gada 7. novembrī pulksten 12⁰⁰ apritēja 80 gadi, kopš stājusies spēkā Latvijas Republikas Satversme.² Eiropā nav daudz valstu, kas varētu lepoties ar tik vecām konstitūcijām. Vecākās konstitūcijas vēl joprojām spēkā ir Norvēģijā un Austrijā. 1999. gadā kā Šveice, tā arī Somija pieņēma jaunu pamatlikumu, aizstājot attiecīgi savu 1874. gada un 1919. gada Konstitūciju. Pēc Latvijas Republikas Satversmes atjaunošanas 1993. gada 7. jūlijā radās nepieciešamība pareizi izprast un piemērot mūsu likumu likuma 88 pantus (šobrīd jau 116 panti), bet pareizas Satversmes izprašanas un piemērošanas pamatā ir zināšanas par konstitūciju, kas uzkrātas tiesību praksē un tiesību doktrīnā. Jo īpaši svarīgi ir “izzināt Latvijas Republikas Satversmes sasaisti ar jauno konstitucionālo kārtību Eiropā”, ņemot vērā Latvijas integrācijas procesu vienotā Eiropā, kas “varētu netraucēti plaukt esošo un nākamo eiropiešu paaudžu labā”³

Konstitūcijas juridiski korekta īstenošana nav iespējama bez tiesībzinātnieku darbiem, kuros konstitucionālās normas tiek analizētas, vērtētas un skaidrotas. Tur, kur parlamenta ēka stāv tālu no doktrīnas atziņām, tur konstitucionālisms nīkuļo un nav iespējama demokrātiska tiesiska valsts. “Būtu liela kļūda domāt, ka konstitūcijas iztulkošanai un pielietošanai deputātam pietiek ar gramātikas zināšanu un veselu prātu. Nevajaga aizmirst, ka politiskās cīņas brīžos šis veselais prāts zem politisku kaislību iespaيدا paliek par agrāk uzstādītā mērķa kalpu.”⁴ Un tādās reizēs tiesību zinātnei ir jāspēj samērot politiskās ikdienas vajadzības ar konstitūcijas burtu un gara prasībām, analizējot konstitūcijas piemērošanas praksi. Zinātniskai pieejai ir jābūt kritiskai pieejai, jo tur, kur sākas apoloģētika un jūsmošana, vairs nav iespējama zinātne.⁵ Lielbritānijā vairāku ievērojamu juristu (V. Bedžhota, A. Daisī u.c.) pētījumi ieguvuši autoritatīvu grāmatu nozīmi (*books of authority*) un tos uzskata par konstitūcijas avotu sarežģītos konstitucionālajos jautājumos.⁶ Attīstīta tiesību zinātne ir konstitucionālisma būtisks elements, jo “konstitucionā-

lisms ir pieredzes glabātava, arī neveiksmīgu mēģinājumu gadījumos un despotiskos režīmos, bet nav recepšu apkopojums. Tas nevar izvirzīt konstitūcijai konkrētus priekšrakstus un tikt saistīts ar valdīšanas praksi, bet ir spējīgs reaģēt uz rupjiem likuma pārkāpumiem. Mūsu attiecības ar konstitucionālismu ir līdzīgas Sv. Augustīna attieksmei pret Dievu. Viņš teica, ka nevar sniegt Dieva izpratni, bet zina, kas ir zaimošana. Nav pilnīgas konstitucionālisma definīcijas, bet var ne tikai nojaust, ka tas ticis pārkāpts, bet arī pierādīt to”.⁷

Konstitūcijas pārkāpumus var konstatēt tikai tiesību zinātne, kas sevī sintezē un attīsta konstitucionālisma atziņas. Pēc pusgadsimta atrašanās sociālistisko tiesību sistēmā, kad Satversme bija aizliegts ticības apliecinājums neatkarīgai demokrātiskai republikai kā neatņemamai kontinentālās Eiropas sastāvdaļai, bet Latvija tika veidota kā valsts padomju brālīgo republiku saimē, mums ir nepieciešams atkal nodrošināt laikam atbilstīgu tiesību zinātnes līmeni. Pusgadsimta pieredze mūsdienu apstākļos ir gandrīz pilnībā novecojusi, jo pastāv pārāk lielas atšķirības starp padomju “tautas demokrātiju” un eiropeisko demokrātisko republiku. Savukārt Satversme ne vien paredz, bet arī tieši nosaka nepieciešamību pēc attīstītas tiesību zinātnes, kas spētu tās normas un principus piemērot atbilstīgi modernajai realitātei. Satversme kā abstraktu principu un normu kopums bija laba ne tikai “savam zirgu tramvaju laikmetam”, kā tas dažviet apgalvots,⁸ bet būs pietiekami laba vēl ilgu laiku, ja vien mēs pratīsim adekvāti pielāgot pagājušā gadsimta sākumā rakstītās normas jaunā gadsimta sākuma vajadzībām, ievērojot konstitucionālās domas attīstību pasaulē laika posmā starp Satversmes rakstīšanu un tās piemērošanu šodien. Taču šo uzdevumu tiesību zinātne vēl nav gatava pilnībā veikt, tādēļ Satversmes tiesai savu spriedumu argumentācijas daļā nākas sniegt atbildes uz jautājumiem, kuri ir svarīgi Latvijas tiesiskās sistēmas darbībai, bet uz kuriem tiesību teorija nav atbildējusi.⁹ Tieši nepietiekami izstrādātās zinātniskās teorijas dēļ Satversmes tiesa ir kļuvusi par Latvijas tiesību doktrīnas galveno veidotāju, taču patiesībā Latvijas tiesību doktrīnai būtu jātop Satversmes tiesas spriedumu un tiesībzinātnieku pētījumu mijiedarbības rezultātā. Šobrīd šīs mijiedarbības gandrīz nav, jo kā konstitucionālajās tiesībās,¹⁰ tā arī daudzos tiesību teorijas jautājumos nav pietiekami daudz saturīgu publikāciju.

Starpkaru Latvijā konstitucionālo tiesību zinātne bija augstā līmenī, jo atradās vienotā sistēmā ar kopējo Eiropas konstitucionālo tiesību zinātņi, kas balstījās uz to juridisko potenciālu, ko radīja Lielā franču buržuāziskā revolūcija. Franču revolūcijas doktrīna, kā to trāpīgi nodēvēja ievērojamais krievu valststiesībnieks B. Nolde, bija Eiropas politiskās ideoloģijas galvenā krātuve, un neko pilnīgāku Eiropa nespēja radīt.¹¹ Starpkaru periodā konstitucionālā doma bija sasniegusi savu augstāko virsotni, jo franču doktrīnas potenciāls bija izsmelts un šī doktrīna tikai inerces pēc vēl turpināja ietekmēt politisko īstenību. Mirkli, kad reālā dzīve prasīja steidzamu rīcību un jaunas demokrātiskas atziņas, demokrātija un iepriekšējā pieredze kļuva liekas. Tā vietā nāca rīcības cilvēki, kas netveramā konstitucionālisma vietā solīja vienotu tautu, tūkstošgadīgu valsti un nemaldīgu vadoni. Arī zinātnei tas nebija viegls laiks, jo jaunā kārtība prasīja savas esamības doktrināru pamatojumu. Daudziem zinātniekiem vajadzēja aplūsināt iekšējo pārliecību un, sirdī paliekot demokrātiem, slavināt un attaisnot autoritārismu. Sevi šie zinātnieki attaisnoja, apgalvojot, ka “profesoru uzdevums esot izskaidrot un aizstāvēt pašreiz pastāvošo iekārtu”, uz ko principiālais Latvijas valstsvīrs A. Bergs iebilda, ka tie esot ļoti oriģināli uzskati par zinātņi!¹² Autoritārisms pieprasīja arī paklausību armijā. Kad kara tiesa tiesāja Saeimas priekšsēdētāju P. Kalniņu, viņš neatzina pastāvošo varu par likumīgu. Uz to kara tiesas priekšsēdētājs norādīja, ka katra valdība, kas pastāv, ir likumīga. Karavīriem ir jāklausa pavēlēm, neuzdodot liekus jautājumus. Taču zinātnieki nav karavīri. Zinātniekiem ir jākalpo Tēvzemei un Zinātnei, nevis valdošajiem režīmiem. ASV Augstākās tiesas priekšsēdētājs E. Vorens lietā *Svīzijs pret Nūhempšīru* uzsvēra: “Amerikāņu universitātes brīvības nozīme ir acīmredzama. Demokrātijas apstākļos nedrīkst nenovērtēt to lomu, kāda ir tiem, kas virza un audzina mūsu jaunatni. Mūsu koledžu un universitāšu mācībspēku ierobežošana radītu draudus mūsu valstij nākotnē. Neviena zinātnes nozare nav attīstīta tik tālu, lai nevarētu izdarīt jaunus atklājumus, jo īpaši tas attiecas uz sabiedriskajām zinātnēm, kur tikai ļoti nedaudzi principi (ja vispār tādi ir) tiek pieņemti kā absolūta patiesība. Izglītība nevar plaukt aizdomu un neuzticības atmosfērā. Mācībspēkiem un studējošajiem vienmēr ir jābūt tiesībai pētīt, novērtēt, gūt jaunas iemaņas un izpratni par parādībām, citādi mūsu civilizācija sakaltīs un nomirs.”¹³

Patiesa konstitucionālo tiesību zinātne nav savienojama ar kalpošanu kādam režīmam vai politiskajai ideoloģijai. Laikā līdz autoritārisma ērai Latvijā veidojās spēcīga konstitucionālo tiesībzinātnieku kopa, kas grupējās ap Latvijas Universitāti un juridiskajiem izdevumiem “Tieslietu Ministrijas Vēstnesis”, “Законъ и судъ” un “Jurists”. Kā spilgtākie pārstāvji minami prof. K. Dišlers, prof. M. Lazersons, doc. R. Akmentiņš, doc. P. Mucenieks, B. fon Disterlo, P. Šimanis. Žurnālā “Законъ и судъ” regulāri publicējās tādi autori kā prof. M. Višņaks, prof. D. Grimms, V. Fridšteins u.c., kas Latvijā izkopa salīdzinošo konstitucionālo tiesību zinātni, tā radot iespēju apgūt kaimiņvalstu konstitucionālo praksi, kas mūsdienās ir atstāta novārtā. Līdz šim pietiekami augstu nav novērtēts arī Satversmes tēvu lielais ieguldījums konstitucionālās zinātnes attīstībā. A. Bergs, F. Cielēns, A. Petrevics, V. Holcmanis, M. Skujenieks, J. Purgalis u.c. ne vien uzrakstīja Latvijas valsts pamatlikumu, bet praksē un periodikā arī skaidroja tā izpratni. Autoritārisma gadi un sociālisma celtniecības pusgadsimts mēģināja iznīcināt demokrātisko konstitucionālo tiesību iedeju, taču valsts vara nekad nav spējīga pilnībā iznīdēt objektīvu un kritisku zinātnisko domu. Zinātnieki, ārēji nosodot buržuāzisko republiku valsts iekārtas, analizēja šo valstu pieredzi un demokrātisko institūtu funkcionēšanu, kā arī “starp rindiņām” vērtēja padomju valsts konstitucionālo iekārtu un Latvijas valstiskuma attīstību. Kad PSRS sākās atjaunotne, uzkrātās zināšanas noderēja Latvijas neatkarības atgūšanai un demokrātiskas tiesiskas valsts celtniecībai. Šī nolūka sasniegšanai ir nepieciešama sava konstitucionālo tiesību zinātne, sava izpratne par valsts pamatlikumu.

Pašreizējā laikā ir vērojami centieni atteikties no savas tiesību zinātnes, jo Latvijai kā mazai valstij tāda neesot vajadzīga. “Latvija kā maza tiesību sistēma ar nelielu juridisko kapacitāti kvantitatīvi nevar attīstīt tādu juridisko atziņu krājumu, kāds iespējams lielās tiesību sistēmās, kurās tiesību zinātne un apjomīgā tiesu prakse ir tapusi ilgā laika posmā.”¹⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesneša E. Levita ideja ir visnotaļ pozitīva, jo “Latvijas tiesību zinātniekam un praktiķim būtu jāvērtē nevis no jauna konstruēt tiesību pamatprincipus, bet gan citā – salīdzināmā – tiesību sistēmā rast tālākattīstības ierosmes un aprobētas atbildes”¹⁵ taču praksē šī ideja bieži vien izpaužas kā pārāk jūsmīga pieeja vācu doktrīnas atziņām un nekritiska

vācu atziņu pārceļšana mūsu tiesību sistēmā. Latvijas tiesību zinātnei ir jābūt gatavai izvērtēt vācu konstitucionālo tiesību zinātnes atziņas un uz to pamata radīt nacionālās zinātnes atziņas, smeloties arī no citiem apcirkņiem. Vācijas augsto standartu apžilbinātajiem jāatceras, ka ne jau konstitūcija un tās normas ir demokrātiskā tiesiskuma pamats, bet gan prakse, kas balstās uz ilgām jurisprudences tradīcijām, kultūru un valsts vēsturi. Prakse ir patiesības kritērijs, visa īstenā mēraukla. Un tieši prakses apzināšana un izprašana var piešķirt Latvijas tiesību zinātnei nepieciešamo “juridisko dziļumu”, par ko iestājas E. Levīts. Tajā pašā laikā ir pārāk bīstami mūsu tiesību zinātnei piesaistīt tikai vienas valsts tiesību zinātnei: tā nacionālā tiesību zinātne var tikt padarīta par vācu doktrīnas surogātu. Latvijai ir unikāla tiesību zinātnes attīstības iespēja, ko nosaka valsts atrašanās starp divām milzīgām, neizsakāmi bagātām tiesību sistēmām ar apjomīgu uzkrāto atziņu bāzi. Tikai patstāvīga vācu un krievu juridisko atziņu sintēze Satversmes sistēmas ietvaros var radīt stabilu un plaukstošu konstitucionālo tiesību zinātnei. Šādā kontekstā, jūsmojot par lielajām tiesību sistēmām, novārtā ir palikušas arī lietuviešu, igauņu un poļu konstitucionālo tiesību zinātņu atziņas. Tikai visu šo valstu tiesību atziņu sintēzes rezultātā ir iespējams radīt nacionālu tiesību zinātnei. Mūsu kaimiņvalstis pārvar tās pašas grūtības, ar kurām saskaramies arī mēs. Tāpēc ir izdevīgi analizēt viņu pieredzi, jo Vācija jau pusgadsimtu ir plaukstoša demokrātiska tiesiska valsts.

Līdzās centieniem integrēt vācu atziņas Latvijas tiesību sistēmā pastāv arī spēcīga tendence nekritiski vērtēt starpkaru posma tiesībzinātnieku darbus, padarot tos par vienīgo absolūto patiesību. “Atsauksmās uz tā laika tiesībzinātnieku darbiem ir loģiska, kaut gan šie darbi būtu citējami piesardzīgi, ņemot vērā, ka laika gaitā apstākļi un tiesību atziņas ir mainījušās” un starpkaru posma autoru darbu absolutizēšana “var nonākt pretrunā ar izpratni par Satversmes tekstu kā “dzīvu organismu”, kas mainās, attīstoties sabiedrībai”.¹⁶ Lielākajai daļai gan viedoklis šajā jautājumā ir diametrāli pretējs, jo pastāv uzskats, ka visas atbildes jau atrodamas prof. K. Dišlera rakstos, īpaši viņa grāmatā “Ievads Latvijas valststiesību zinātnē”. Taču šis viedoklis ir maldīgs. K. Dišlers kā izcilākais latviešu valststiesībnieks atklājas savos neskaitāmajos rakstos, kurus lielākā daļa K. Dišlera apjūsmotāju nodzeltējušajā periodikā, iespējams, nemaz nav viņojuši sameklēt. Taču K. Dišlera darbi nav gatavas atbildes, bet tikai

ceļazvaigzne Satversmes normu jēgas meklējumos. Profesora grāmatu pārpublicēšana ir ārkārtīgi nozīmīgs notikums mūsu tiesību sistēmai, jo atkal katram juristam un politiķim būs pieejamas viņa idejas un domas. Taču tās nedrīkst iekonservēt konstitucionālo tiesību zinātni. Uz K. Dišlera atziņu bāzes ir nepieciešams konstruēt jaunas atziņas, ņemot vērā citu valstu praksi un modernā konstitucionalisma pieredzi, kā šīs grāmatas autori ir centušies darīt savās publikācijās. Domājams, ka prof. K. Dišlers būtu vienisprātis ar šo domu, jo jau starp viņa agrīnajiem darbiem un vēlāk rakstīto iezīmējas dažas atšķirības – savos darbos viņš nebeidza uzdot jautājumus un meklēt uz tiem atbildes, kuras var atšķirties laika gaitā. Apjūsmojot profesora devumu, zināms aizmirstības plīvurs šobrīd sedz citus izcilos starpkaru Latvijas valststiesībniekus. Precīzai Satversmes izpratnei ir nepieciešama visu tā laika viedokļu apkopošana un izvērtēšana ar mūsdienu acīm. Stenogrammas un publikācijas presē ir bagātīgs avots Satversmes sistēmas izprašanai, bez kā nav iespējama latviešu konstitucionālo tiesību zinātne. Citas ideoloģijas pusgadsimts ir pārrāvis mūsu pēctecības saikni ar starpkaru paaudzes juristiem, un šobrīd, lai varētu virzīties uz priekšu, ir nepieciešams apzināt un izprast viņu atziņas. Satversmes normas izdevās pārcelt no starpkaru posma uz mūsdienām, bet to analizējošās atziņas, bez kurām mūsu pamatlīkums daudz ko zaudē, ir iestrēgušas tajos laikos, un neviens nav vēlējies šo stāvokli grozīt. Bez sava laika teorētiskās bāzes Satversme daudzējādā ziņā zaudē savu spožumu, kuru ir nepieciešams pastāvīgi vairojot, bagātinot doktrinālo devumu mūsu konstitūcijas izaugsmē.

Pēdējā konstitucionālo tiesību mācību grāmata – K. Dišlera “Demokrātiskas valsts iekārtas pamati” – ir iznākusi 1931. gadā. “Ir laikmeti, kuros juridiskā domāšana it kā saplok zem izcilu juristu darbiem, kas tiesību kalpus samulsina uz vairākām paaudzēm. Tādos laikmetos ir mierīga strādāšana, jo nav jādomā par jaunām tiesību problēmām, nav jāšaubās par tiem ceļiem, pa kuriem jāiet. Bet ir laikmeti, kad viss, kas likās drošs, sagrūst, kad visas iemītās takas tiek aizbērtas ar dzīves atkritumiem, bet jaunas vēl nav atrastas. Tad cilvēki iet pa šīm aizbērtajām takām, necerot nonākt tieši pie tā mērķa, pie kura jānokļūst.”¹⁷

Šī grāmata ir mēģinājums pārskatīt konstitucionālās domas attīstību mūsdienās. Tās pamatprincipi visumā saskan ar pašu autoru konstitu-

cionālo tiesību zinātnes izpratni. Plaši ir izmantoti starpkaru posma un vēl senāki autoritatīvu juristu darbi, starp kuriem izceļams K. Dišlera, G. Jellineka, L. Digī, N. Korkunova un S. Kotļarevska rakstītais, kā arī tādu mūsdienu vācu tiesībzinātnieku kā R. Cipeliusa, K. Heses un T. Maunca atziņas. Ņemot vērā amerikāņu konstitucionālo tiesību nozīmību pasaules demokrātijas izkopšanā, izmantota arī ASV politiskās un juridiskās domas “bībele” – “Federālists”, ko sarakstījuši trīs ievērojami ASV valstsvīri A. Hamiltons (1757–1804), Dž. Medisons (1751–1836) un Dž. Džejs (1745–1829). Tā kā šobrīd visbaltākais plankums konstitucionālo tiesību zinātnē ir tieši mums vistuvākās kaimiņvalstis, tad grāmatas autori ir aplūkojuši Lietuvas, Igaunijas, Krievijas Federācijas un Polijas konstitucionālisma attīstības likločus un šajā procesā uzkrātās atziņas, cenšoties izgaismot šo valstu konstitucionālo tradīciju. Vēsturiska konstitucionālisma attīstības izpēte mūsu kaimiņvalstīs ir nepieciešama to šodienas virzības precīzākai izpratnei. Mēģinot salīdzināt dažādu valstu konstitūcijas bez sīkākas iepazīšanās ar to izcelšanos, pastāv liela iespēja krist vislielākajās neļēdzībās un pārpratumos.¹⁸

Nevar neatzīmēt, ka grāmatas autori vienmēr ir vadījušies arī no attiecīgo valstu konstitucionālo tiesu prakses, jo nav noliedzams, ka bez konstitucionālo tiesu spriedumiem nav iespējams pareizi izvērtēt daudzas konstitucionālās normas. Šajā procesā autori centušies atturēties no nekritiskas apoloģētiskas jūsmošanas par konstitūcijas normām, bet vērsuši uzmanību uz konkrētajām faktiskajām attiecībām, kas izriet no šīs normas piemērošanas prakses. Daudzviet autori apšaubā tradicionālas atziņas, piedāvājot lasītājam iespēju palūkoties uz konstitucionālo telpu no cita redzes punkta, un paši, atrazdamies nemītīgos patiesības meklējumos, uz to aicina arī lasītājus. Nav izslēgts, ka šajā grāmatā ir atsevišķas kļūdainas vai nepieņemamas tēzes, taču tā ir tikai autoru šābrīža uzskatu fiksācija. Tieši tāpēc darba rakstītāji nevērtēs šī pētījuma devumu tiesību zinātnē un neslavēs savu uzrakstīto, jo tie autori, kas ievadā lielās, patiesībā jūt, ka draņķis vien iznācis, bet domā: “.. vai tad lasītājs pamanīs? Vai viņam būs vaļas domāt un spriest citādi, nekā es saku?”¹⁹ Tā vietā ceram sagaidīt skrupulozu un pamatīgu sava viedokļa kritiku un jaunus meklējumus interesantajā konstitucionālo tiesību pasaulē. “Solis uz priekšu zinātnē tiek izdarīts saskaņā ar atgrūšanās likumu, ar valdošo maldu un

Ievads

---

viltus teoriju noliegšanu.”²⁰ Šo rindu rakstītājus priecētu iespēja, ja, noliedzot vai kritiski izvērtējot šīs grāmatas atziņas, Latvijas konstitucionālo tiesību zinātne spertu soli uz priekšu.

Pētījuma autori par nonākšanu līdz iecerei rakstīt grāmatu un par atbalstu tās tapšanā izsaka pateicību vairākiem cilvēkiem.

Darbam raksturīgā tradicionālo viedokļu apšaubīšana un centieni meklēt savas atbildes uz strīdīgo konstitucionālo tiesību jautājumiem, kā arī plašā konstitucionālo tiesu prakses izmantošana ir saistīta ar *Mg. iur.* Anitas Rodiņas vadītajiem semināriem konstitucionālo tiesību priekšmetā, kuru iespaidā tapa autoru pirmais raksts.

Par vēsturiskās metodes izmantošanas moderno konstitucionālo institūtu analizē un vēstures kritiskas izvērtēšanas nozīmes izpratni pateicība asociējam prof. Valdim Blūzdam, ar kura atbalstu tapa kritisks kāda Satversmes institūta plašs izvērtējums.

Grāmatas autori ir pateicīgi laikraksta “Latvijas Vēstnesis” pielikuma “Jurista Vārds” atbildīgajai redaktorei Dinai Gailītei par ieinteresētību konstitucionālo problēmu analīzes rakstu publicēšanā un jauno autoru ieceru atbalstīšanā.

Par ideju pētīt Latvijas kaimiņvalstu konstitucionālo praksi pateicība prof. Edgaram Meļķisim, kura vadībā tapa kaimiņvalstu konstitūciju tulkojumi un iecere uzrakstīt plašāku pētījumu par tām. Atsevišķu konstitūciju skaidrojumi pārtapa šajā grāmatā.

Šis darbs, iespējams, nebūtu tapis, ja nenovērtējamu palīdzību nebūtu sniegusi un autoru pētniecisko interesi ievirzījusi prof. Ilma Čepāne.

Lielu atbalstu avotu un problēmu izpētē sniedza darba zinātniskais redaktors prof. Aivars Endziņš. Sadarbībā ar viņu arī tapis šis pētījums. Paldies Jums par vērtīgajiem ieteikumiem un iespēju piedalīties konstitucionālo tiesību problēmu risināšanā!

Atsauces

¹ фон Бисмарк О. Воспоминания и мемуары. Т.1. М., Харвест, 2001., с.281.

² Likums par Latvijas Republikas Satversmes spēkā stāšanos un ievēšanu // Likumu un valdības rīkojumu krājums, 12. burtnīca, 07.08.22., Nr.114.

³ Satversmists, Nr.1: Eiropas problēma // LV, 22.10.02.

⁴ Lazersons M. "Konstitucionāla" likumdošana un Saeimas publisko tiesību komisija // Jurists, 1928., Nr.7, 199.–200.sl.

⁵ Doc. V. Cielavas lasītā lekcija ārvalstu konstitucionālajās tiesībās Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē, 04.09.01.

⁶ Grīnbergs O., Cielava V. Lielbritānijas valststiesību pamati. R., P. Stučkas LVU, 1979., 8.lpp.

⁷ Sajo A. Limiting Government. An introduction to Constitutionalism. Budapest, Central European University Press, 1999., p.12.

⁸ Bojārs J. Argumentācija par un pret vispārēju Satversmes grozīšanu // NRA, 08.06.02.

⁹ Nikuļceva I. Satversmes tiesas pieci gadi: ieskats tiesas jurisprudencē // Likums un Tiesības, 2001., Nr.12(28), 369.lpp.

¹⁰ Par konstitucionālo tiesību izpratni, priekšmetu, subjektiem, objektu, attīstību, zinātni un avotiem skatīt: Лейбо Ю.И., Баглай М.В., Энтин Л.М. (ред.). Конституционное право зарубежных стран. М., Норма- Инфа.М, 2000., с.1–49.

¹¹ Нольде Б.Е. Народное представительство и представительство интересов // Со-временныя проблемы. Париж, 1922., с.60. Citēts pēc: Вишняк М. Проблема учредительной власти // Законъ и судъ, 1932., №7(27), с.870.

¹² Berga A. dienasgrāmata. 1936. gada 16. februāra ieraksts. Citēts pēc: Lasmanis U. Arveds Bergs. Politiskās apceres. Ceturtā grāmata. 1934.–1941. R., Autora izdevums, 2000., 98.lpp.

¹³ Джинджер Э.Ф. Верховный Суд и права человека в США. М., Юрлит, 1981., с.163–164.

¹⁴ Levits E. Pienesums Satversmes pamattiesību dogmatikas veidošanai // Likums un Tiesības, 2001., Nr.6(22), 186.lpp.

¹⁵ Turpat.

¹⁶ Nikuļceva I. Satversmes tiesas pieci gadi: ieskats tiesas jurisprudencē // Likums un Tiesības, 2001., Nr.12(28), 365.–367.lpp.

¹⁷ Sinaiskis V. Civiltiesības I. Vispārējie civiltiesību pamati. R., Valters un Rapa, 1935., 4.lpp.

¹⁸ Боржо М. Учреждение и пересмотр конституцій. М., издание М. и С. Сабашниковыхъ, 1918., с.5.

¹⁹ Krūmājs K. Dižkareivis Vilibalds Drosmiņš. Pirmā grāmata. R., Arods, 1991., 9.lpp.

²⁰ Пастернак Б. Доктор Живаго. Книга вторая. Вильнюс, Вага, 1988., с.28.